

DARIUSZ T. DZIUBA

Wydział Nauk Ekonomicznych
Uniwersytet Warszawski

Dobra i usługi informacyjne jako kategoria wydatków gospodarstw domowych

1. Wstęp

Badania budżetów gospodarstw domowych koncentrują się na wydatkach ogółem, poszczególnych grupach dóbr i usług, zwłaszcza tych najsilniej wpływających na domowe budżety, np. żywność i napoje, użytkowanie mieszkania i nośniki energii czy transport. Niekiedy przedmiotem analiz jest sfera informacyjna, przy czym jak dotąd wąsko ujmowana – ocenia się tu tendencje zachodzące w komunikacji (łączości), wydatki na komputery i urządzenia peryferyjne, oprogramowanie, czasem na edukację, książki i czasopisma. Jednakże wymienione działalności nie są jedynymi tworzącymi „komponent informacyjny”¹.

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule są dobra² i usługi informacyjne wykorzystywane na potrzeby gospodarstw domowych. W kontekście tych potrzeb jest analizowana Klasyfikacja spożycia indywidualnego według celu dla badań budżetów gospodarstw domowych (*Classification of Individual Consumption by Purpose for Household Budget Surveys – COICOP/HBS*)³, z której struktury wyodrębniono nową kategorię wydatków. Umożliwiło to sformułowanie metodyki wydzielenia wydatków gospodarstw domowych na dobra i usługi informacyjne, a także wykazanie jej użyteczności do badania analizowanej sfery.

¹ Wstępnych badań komponentu informacyjnego w wydatkach gospodarstw domowych dokonał autor w pracy: D.T. Dziuba, *Wydatki gospodarstw domowych w Polsce na dobra i usługi informacyjne*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2010, nr 2(46), s. 99–114.

² W tytule niniejszej pracy wskazano na „dobra informacyjne”, a nie „towary”. Celem tego zabiegu jest uwypuklenie wagi problematyki informacyjnej.

³ COICOP jest zbiorem trzech klasyfikacji funkcjonalnych: COICOP/HBS (konsumpcji indywidualnej na potrzeby badań budżetów domowych, będących przedmiotem rozważań niniejszej pracy), COICOP/HICP (*Harmonised Index of Consumer Prices*) na potrzeby statystyki cenowej, COICOP/PPP – do badań parytetu siły nabywczej (*Purchasing Power Parities – PPP*) w rachunkach narodowych.

Bazując na zaproponowanej metodyce i pozyskanych danych statystycznych GUS, dokonano pomiaru wydatków gospodarstw domowych na dobra i usługi informacyjne w Polsce w latach 2003–2012. Analizie poddano główne tendencje zachodzące w wydatkach „informacyjnych”.

Informacja jest zakodowana w mniejszym lub większym stopniu w licznych dobrach/usługach gospodarstw domowych. Niemniej jednak w tej pracy koncentrujemy się na metodzie wykorzystania istniejącej klasyfikacji (odpowiadając na pytanie, w jakim zakresie umożliwiała ona wyodrębnianie i grupowanie komponentu informacyjnego) oraz możliwych do pozyskania danych.

2. Informacyjne i nieinformacyjne kategorie klasyfikacji spożycia indywidualnego

Podstawą grupowania wydatków gospodarstw domowych jest nomenklatura oparta na COICOP/HBS, opracowanej i rekomendowanej przez ONZ. W Polsce klasyfikacja ta obowiązuje w badaniach statystycznych wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych od 1998 r.

Obecnie w ramach działań Eurostatu i GUS jest wprowadzana jej bardziej szczegółowa wersja, z pięciocyfrowym szczeblem agregacji⁴. Dotychczas klasyfikacja COICOP miała następującą strukturę: 12 działów (kod dwucyfrowy), 44 grupy (trzy znaki), 110 klas (cztery znaki). Od 2014 r. istnieje dodatkowy, piąty szczebel klasyfikacji – podklasy (z kodem pięciocyfrowym)⁵. Klasyfikacja COICOP grupuje 12 działów wydatków (dochodów) gospodarstw domowych na towary i usługi konsumpcyjne (w nawiasach podano kody grupowania): żywność i napoje bezalkoholowe (01), napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe (02), odzież i obuwie (03), użytkowanie mieszkania i nośniki energii (04), wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego (05), zdrowie (06), transport (07), łączność (08), rekreacja i kultura (09), edukacja (10), restauracje i hotele (11), inne towary i usługi (12).

Wykorzystywane w praktyce nomenklatury uzupełniają ten wykaz o „pozostałe wydatki” (dodatkowy dział 13), obejmujące m.in. darowizny na inne gospodarstwa domowe, niektóre podatki, zaliczki, straty itp. Ponadto na potrzeby

⁴ W praktyce GUS dane są systematyzowane na poziomie podklasy od 2013 r.

⁵ *Systemy ważenia w badaniach cen towarów i usług konsumpcyjnych*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013.

opracowań i publikacji statystycznych jest wymieniana w działach 01 lub 13 bądź odrębnie kategoria „kieszonkowe”, tzn. niewielkie wydatki przeznaczane na dowolne cele.

Grupowania klasyfikacji COICOP mają charakter typowo nieinformacyjny, inne typowo informacyjny, a jeszcze inne łączą działalność informacyjną i nieinformacyjną. W poszczególnych grupach wydatków działalność informacyjna może odgrywać marginalną rolę albo stanowić wyraźny odsetek ogółu produktów i usług bądź może być dominująca (jedyna). Z tego punktu widzenia charakter poszczególnych działów jest następujący⁶:

- 1) żywność i napoje bezalkoholowe – dobra/usługi nieinformacyjne;
- 2) napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe – dobra nieinformacyjne;
- 3) odzież i obuwie – produkty/usługi nieinformacyjne;
- 4) użytkowanie mieszkania i nośniki energii – dobra/usługi nieinformacyjne;
- 5) wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego – przede wszystkim nieinformacyjne towary, ale śladowo występuje tu kilka usług o charakterze informacyjnym;
- 6) zdrowie – dobra i usługi mają charakter zarówno informacyjny, jak i nieinformacyjny;
- 7) transport – dobra/usługi nieinformacyjne;
- 8) łączność – to zbiór wyłącznie działalności informacyjnych;
- 9) rekreacja i kultura – przede wszystkim są to dobra i usługi o charakterze informacyjnym, ale występują (nieliczne) działalności nieinformacyjne;
- 10) edukacja – to typowa sfera usług informacyjnych;
- 11) restauracje i hotele – dział ten ma charakter wyłącznie nieinformacyjny;
- 12) inne towary i usługi – to różnego typu działalności, ze sfery zarówno informacyjnej, jak i nieinformacyjnej.

„Pozostałe wydatki” grupują m.in.: darowizny na inne gospodarstwa domowe, niektóre podatki (od spadków, darowizn, za wieczyste użytkowanie gruntu itp.), zaliczki na poczet dochodów osobistych czy inne wydatki, które nie są bezpośrednio przeznaczane na cele konsumpcyjne, np. straty i odszkodowania. Ten dział nomenklatury stanowi konglomerat nieinformacyjny i informacyjny, przy czym dominujący jest pierwszy komponent.

Kategoria „kieszonkowe” jest wydatkowana na dowolne cele (nieinformacyjne i informacyjne). Nie jest możliwe jednoznaczne określenie struktury wydatków, zatem tę kategorię pomijamy w dalszych rozważaniach.

⁶ D.T. Dziuba, op.cit., s. 101 i n.

3. Dobra i usługi informacyjne w wydatkach gospodarstw domowych

Jak wskazano, działalność informacyjna nie występuje w następujących składowych klasyfikacji COICOP: żywność i napoje bezalkoholowe (dział 01), alkohol i tytoń (02), odzież i obuwanie (03), użytkowanie mieszkania i nośniki energii (04), transport (07), restauracje i hotele (11) – pomijamy je zatem w kolejnych rozważaniach.

W dziale 05, wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego, są zwykle grupowane nieinformacyjne towary i usługi, np. meble i wyposażenie, dywany, urządzenia gospodarstwa domowego, narzędzia dla domu i ogrodu, towary i usługi służące do codziennego utrzymania domu itp. Można też zidentyfikować działalności o charakterze informacyjnym, m.in. w podgrupie „usługi domowe i usługi mające na celu utrzymanie domu” (05.6.1) są to usługi zatrudniania nauczycieli prywatnych i sekretarzy (sekretarek). Jednakże ich udział jest śladowy, a w praktyce możliwość pozyskania takich danych jest znikoma.

Do wydatków gospodarstw domowych o charakterze informacyjnym można zaliczyć niektóre działalności z działu 06 klasyfikacji (zdrowie), np. konsultacje lekarzy prowadzących praktykę ogólną. Tego typu usługi są silnie nasycone informacyjnie ze względu na pozyskiwanie, transfer i przetwarzanie (dużych wolumenów) informacji. Typową praktyką lekarską jest wypisywanie recept i skierowań, tworzenie (elektronicznej) dokumentacji, analiza i opisywanie obrazów medycznych itp., a do tego coraz szerzej wykorzystuje się technologie informatyczne. Komponent informacyjny działu „zdrowie” jest istotny (wartościowo) – tworzą go m.in. usługi z klasy 06.2.1 (usługi lekarskie – konsultacje lekarskie) i podklasy 06.2.3.1 (usługi laboratoriów medycznych; główną funkcją laboratoriów jest analizowanie informacji). Wysoce specjalistyczne usługi informacyjne (informatyczne) występują również w działalności szpitali (06.3), choć **nie jest możliwe ich wyodrębnienie** na podstawie obecnej struktury klasyfikacji COICOP i wydzielenie z dostępnych danych.

Z założenia do sfery informacyjnej zaliczamy w całości dział 08 (łącznie), który tworzą w szczególności: opłaty za usługi pocztowe, sprzęt telefoniczny i telefaksowy, naprawa takiego sprzętu, koszty rozmów telefonicznych, usługi telegraficzne i przesyłania informacji, usługi połączeń internetowych itp.

W dziale 09 klasyfikacji COICOP (rekreacja i kultura) wyraźnie dominujący charakter mają działalności informacyjne. Struktura obejmuje sześć następujących grup: sprzęt audiowizualny, fotograficzny i przetwarzający informacje

(09.1), pozostałe istotne dobra trwałego użytku do rekreacji i kultury (09.2), pozostałe artykuły i sprzęt rekreacyjny, ogrody i zwierzęta domowe (09.3), usługi w zakresie rekreacji i kultury (09.4), gazety, książki i przybory piśmiennicze (09.5), zorganizowane wyjazdy wakacyjne (09.6).

Dział „sprzęt audiowizualny, fotograficzny i przetwarzający informacje” (09.1) grupuje towary i usługi typowo informacyjne, w tym: sprzęt do odbierania, zapisywania i odtwarzania dźwięku i obrazu, jak telewizory, odtwarzacze CD, DVD i MP3, zestawy kina domowego, magnetowidy, radioodbiorniki, dyktafony, wzmacniacze itp.; inne klasy obejmują: aparaty fotograficzne i kinematograficzne, przyrządy optyczne, sprzęt do przetwarzania informacji (tzn. komputery i urządzenia peryferyjne, oprogramowanie, np. pakiety Office, kalkulatory, maszyny do pisania i edytory tekstu), media zapisujące – nagrane i czyste dyskiety, taśmy, płyty, kasety, filmy itp.; są tu również umieszczane usługi naprawy wymienionego wyżej sprzętu, w tym przetwarzającego informacje. Kolejna podgrupa (pozostałe istotne dobra trwałego użytku do rekreacji i kultury, 09.2) zawiera tylko nieliczne produkty generujące informacje, jak instrumenty muzyczne. W tym grupowaniu dominują inne dobra, *stricte* nieinformacyjne, przykładowo: furgonetki kempingowe, przyczepy, awionetki, szybowce, lotnie, łodzie i silniki, a także nieinformacyjne usługi, jak konserwacja i naprawa wymienionych dóbr. Trzecia grupa (pozostałe artykuły i sprzęt rekreacyjny, ogrody i zwierzęta domowe, 09.3) obejmuje: informacyjne produkty (oprogramowanie do gier komputerowych, kasety i płyty CD z gramami wideo, komputery do gier wideo) i dobra nieinformacyjne (gry, zabawki, sprzęt sportowy, kempingowy, np. przyczepy kempingowe, sprzęt kulturowy; kategorie z zakresu ogrody, rośliny i kwiaty oraz zwierzęta domowe i związane z nimi usługi weterynaryjne). Czwarta grupa (usługi w zakresie rekreacji i kultury, 09.4) w całości może być zakwalifikowana do sfery informacyjnej. Są to usługi w zakresie rekreacji i sportu (np. świadczone przez stadiony sportowe, lodowiska, wesołe miasteczka, usługi przewodników wycieczek, lekcje nauki gry, tańca, muzyki itp.) oraz usługi kulturalne, tj. usługi świadczone przez kina, teatry, opery, sale koncertowe, muzea, biblioteki, galerie sztuki, wystawy itp. Zalicza się tu również usługi fotograficzne oraz emisję RTV. Wyłącznie informacyjny charakter ma piąta grupa (gazety, książki i przybory piśmiennicze, 09.5) – wydzielane są tu m.in. książki, gazety, magazyny i inne czasopisma, mapy, różne materiały drukowane, przybory piśmiennicze itp. Szósta grupa (zorganizowane wyjazdy wakacyjne, 09.6), utożsamiana z turystyką (np. opłaty za wycieczki zorganizowane, wczasy, obozy, zimowiska, kolonie dla dzieci i młodzieży), cała jest zaliczana do szeroko ujmowanego sektora informacyjnego.

Konkludując, należy stwierdzić, że dział 09 niemal w całości może być zakwalifikowany do sfery informacyjnej, z wyjątkiem kilku grupowań. Dobra i usługi informacyjne są reprezentowane tu następująco:

- cała grupa „sprzęt audiowizualny, fotograficzny i przetwarzający informacje” (09.1);
- z grupy 09.2 wyłącznie klasa 09.2.2 – instrumenty muzyczne (pomijamy klasy 09.2.1 oraz 09.2.3);
- z grupy „pozostałe artykuły i sprzęt rekreacyjny, ogrody i zwierzęta domowe” (09.3) jedynie wybrane kategorie z klasy 09.3.1; pomijamy klasy 09.3.2, 09.3.3, 09.3.4 i 09.3.5;
- w całości grupa „usługi w zakresie rekreacji i kultury” (09.4);
- cała grupa „gazety, książki i przybory piśmiennicze” (09.5);
- w całości grupa „zorganizowane wyjazdy wakacyjne” (09.6).

Typowo informacyjny charakter ma kolejny dział (edukacja, 10), w tym usługi edukacyjne na różnych poziomach; są to szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły zasadnicze, średnie zawodowe, licea ogólnokształcące, szkoły policealne, uczelnie wyższe, inne ośrodki nauczania (kursy doszkolające). Struktura klasyfikacji obejmuje również opłaty za przedszkola.

Dział 12 COICOP (inne towary i usługi) grupuje różnego typu dobra i usługi, o charakterze zarówno nieinformacyjnym, jak i informacyjnym. Nieinformacyjne obejmują następujące grupy i podgrupy:

- higiena osobista (12.1), w tym fryzjer i salony kosmetyczne (usługi fryzjerskie, salonów piękności, manicure i pedicure, łaźnie, salony masażu i tatuażu), urządzenia elektryczne do higieny (i ich naprawa), środki do higieny osobistej, wyroby kosmetyczne i artykuły higieny pozostałe;
- prostytutka (12.2);
- rzeczy osobiste, gdzie indziej niewymienione (12.3), w tym biżuteria, zegary i zegarki, usługi jubilerskie, zegarmistrzowskie⁷, artykuły podróżne i galanteryjne (i ich naprawa), pozostałe przedmioty osobistego użytku (i ich naprawa) itp., artykuły dla dzieci, palacze, parasolki, okulary przeciwsłoneczne itp.;
- ochrona socjalna (12.4), w tym domy opieki, posiłki dla biednych, usługi adopcyjne, opłaty za żłobek, usługi opieki pielęgniarskiej, centra opieki nad dzieckiem⁸.

⁷ W szerokim ujęciu dobra i usługi informacyjne tworzą też zegary i zegarki (np. „skomputeryzowane” zegarki) oraz usługi ich naprawy.

⁸ Z ochrony socjalnej można by włączyć do sfery informacyjnej np. działalność szkół wobec niepełnosprawnych czy wybrane rodzaje opieki nad dzieckiem.

Tak jak całą sferę finansową (finansowo-ubezpieczeniową) można zaliczyć do sektora informacyjnego gospodarki, tak i do usług informacyjnych można zakwalifikować następujące usługi klasyfikacji COICOP:

- ubezpieczenia (podgrupa 12.5), w tym mieszkaniowe i inne związane z zamieszkiwaniem, zdrowotne, transportowe itp.;
- usługi finansowe (12.6), np. opłaty za usługi banków, parabanków, kas oszczędnościowych i innych instytucji finansowych, urzędów pocztowych, opłaty i prowizje maklerów, aukcjonerów, doradców podatkowych i inwestycyjnych, opłaty i prowizje funduszy emerytalnych itp.;
- i niektóre z pozostałych usług, gdzie indziej niewymienione (12.7).

Grupa 12.7 obejmuje m.in. opłaty za takie produkty i usługi informacyjne, jak: usługi prawne i księgowość, usługi administracji państwowej (uzyskiwanie licencji, wydawanie dokumentów administracyjnych), usługi biur pośrednictwa pracy, pośredników nieruchomości itp.; usługi kserograficzne i inne kopiowanie dokumentów; płatności za reklamy i ogłoszenia prasowe; opłaty za inne specjalistyczne usługi, np. grafologów, protokolantów. Istotne są tu również składki członkowskie w profesjonalnych stowarzyszeniach, m.in. naukowych, kulturalnych, społecznych. Natomiast nie mają charakteru informacyjnego następujące wydatki z grupy 12.7: opłaty za organizację pogrzebów i inne usługi pogrzebowe; opłaty za usługi np. ochroniarzy, agencji matrymonialnych czy pozostałe usługi koncesjonowane (szatnie, toalety). Reasumując, należy stwierdzić, że dział „inne towary i usługi” zawiera komponenty nieinformacyjne i informacyjne, przy czym te drugie są obserwowalne i możliwe do wyodrębnienia.

Z kolei dział „pozostałe wydatki” grupują np. darowizny na inne gospodarstwa domowe, niektóre podatki (od spadków, darowizn, za wieczyste użytkowanie gruntu itp.), zaliczki (straty i odszkodowania). Tu zdecydowanie dominujący jest segment nieinformacyjny, zaś informacyjny może obejmować kilka punktów procentowych tej grupy wydatków. Sferę informacyjną można by wyodrębnić z darowizn, np. na cele edukacyjne, zakup informacyjnych dóbr i usług – w ramach wydatków na utrzymanie młodzieży uczącej się i mieszkającej poza domem i/albo w wydatkach na cele społeczne. Jednakże brakuje dostępnych danych – w praktyce możliwość pozyskania ich jest znikoma.

4. Metodyka wydzielenia i pomiaru wydatków gospodarstw domowych na dobra oraz usługi informacyjne

Podsumowując dotychczasowe rozważania, wydzielamy nową kategorię grupowania klasyfikacji COICOP – dobra i usługi informacyjne w wydatkach gospodarstw domowych⁹. Jej strukturę przedstawiono w tabeli 1 – poszczególne kolumny obejmują: kody klasyfikacji, ich nazwy oraz określenie zakresu grupowań w sferze informacyjnej. Nowa kategoria klasyfikacji COICOP jest mieszanką różnych działów (grup/klas) wydatków gospodarstw domowych.

Tabela 1. Dobra i usługi informacyjne w wydatkach gospodarstw domowych, wyodrębniane z klasyfikacji COICOP/HBS

Kod	Wyszczególnienie	Elementy kwalifikowane do sfery informacyjnej
05	wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego, w tym:	
05.6.2	usługi zatrudniania prywatnych nauczycieli prywatnych i sekretarzy	wybrane usługi z podklasy 05.6.2.1
06	zdrowie, w tym:	
06.2	informacyjne usługi medyczne*	usługi lekarskie (klasa 06.2.1) i laboratoriów medycznych (06.2.3.1)
08	łączość	cały dział
09	rekreacja i kultura, w tym:	
09.1	sprzęt audiowizualny, fotograficzny i przetwarzający informacje	cała grupa
09.2	pozostałe istotne dobra trwałego użytku do rekreacji i kultury	wybrane kategorie z grupy (np. instrumenty muzyczne)
09.3	pozostałe artykuły i sprzęt rekreacyjny	wybrane kategorie z klasy 09.3.1; pominięto klasy 09.3.2, 09.3.3, 09.3.4, 09.3.5

⁹ Odrębną metodykę, różniącą się w kilku istotnych punktach od tu prezentowanej, zastosował autor w pracy: D.T. Dziuba, op.cit. Do sfery informacyjnej w całości zakwalifikowano trzy działy (łączość, edukację, rekreację i kulturę), natomiast wydatki z działu „inne towary i usługi” szacowano, zakładając w nich co najmniej 25-procentowy udział dóbr/usług informacyjnych (proponując tzw. mnożnik informacyjny). Nie rozpatrywano działu „zdrowie”. Dysponowano zagregowanymi (z poziomu działów klasyfikacji COICOP) danymi z roczników statystycznych RP, dla innego szeregu czasowego (1998–2008) i dla innej kategorii – „przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwie domowym”.

Kod	Wyszczególnienie	Elementy kwalifikowane do sfery informacyjnej
09.4	usługi w zakresie rekreacji i kultury	cała grupa
09.5	gazety, książki i przybory piśmiennicze	cała grupa
09.6	turystyka zorganizowana	cała grupa
10	edukacja	cały dział
12	inne dobra i usługi, w tym:	
12.5	ubezpieczenia, w tym ubezpieczenia mieszkaniowe, zdrowotne, transportowe i inne	cała grupa
12.6	usługi finansowe, gdzie indziej niewymienione	cała grupa
12.7	pozostałe usługi, gdzie indziej niewymienione	cała grupa z wyjątkiem usług pogrzebowych i innych koncesjonowanych

* nazwa grupowania pochodzi od autora

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę szczególne utrudnienia w dostępie do zdezagregowanych danych (podklas) oraz trudności w rozdzielaniu danych na najniższym poziomie, a także zmiany w grupowaniach klasyfikacji na przestrzeni czasu, w wyżej wymienionej metodyce dokonano następujących uproszczeń:

- nie zaliczono żadnej działalności do sfery informacyjnej z działu „wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego” (05);
- z działu „rekreacja i kultura” do segmentu informacyjnego zaliczono wyłącznie cztery grupy: 09.1, 09.4, 09.5 i 09.6;
- z działu „inne dobra i usługi” w całości włączono do sfery informacyjnej trzy grupy: 12.5, 12.6 i 12.7 (nie wydzielano klas/podklas z grupy 12.7);
- a do segmentu informacyjnego w całości zakwalifikowano (jak uprzednio) działy „łącznieść” (08) oraz „edukacja” (10).

5. Wyniki badań dla lat 2003–2012

Na potrzeby niniejszej pracy dokonano badania wydatków gospodarstw domowych w Polsce według postulowanej kategorii – dóbr i usług informacyjnych. Pozyskano zbiór danych GUS (do poziomu grup/klas) z badań reprezentacyjnych,

z którego wyselekcjonowano¹⁰ statystyki dla lat 2003–2012¹¹, a wyliczenia zestawiono w tabeli 2 (w ujęciu wartościowym i udziały procentowe wydatków na dobra oraz usługi informacyjne ogółem w gospodarstwie domowym).

Tabela 2. Przeciętne miesięczne wydatki gospodarstw domowych w Polsce, w tym na dobra i usługi informacyjne, w latach 2003–2012

Lata	Ogółem		Dobra i usługi informacyjne	
	PLN		%	
2003	1993,5	278,87	14,0	
2004	1954,6	276,11	14,1	
2005	1891,6	281,60	14,8	
2006	2094,0	305,82	14,6	
2007	2283,5	338,81	14,8	
2008	2549,0	372,55	14,6	
2009	2696,4	388,95	14,4	
2010	2795,7	399,46	14,3	
2011	2861,4	401,75	14,0	
2012	2931,7	412,89	14,0	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zaprezentowane dane pozwalają wskazać szereg tendencji występujących w sferze informacyjnej. Przeciętne miesięczne wydatki na towary i usługi o charakterze informacyjnym przypadające na gospodarstwo domowe w badanym okresie wykazują tendencję wzrostową (również na tle rosnących wydatków ogółem); niewielkie wyhamowanie stwierdzono w 2004 r. Są to jednak relatywnie niewielkie kwoty: od 278,87 PLN (2003) i 338,81 PLN (2007) do 412,89 PLN w 2012 r. Z danych wynika, że wydatki na sferę informacyjną w badanym okresie systematycznie wzrastały, a jeśli przyjmiemy wartości z 2003 r. za 100%, ich wartość w latach 2003–2012 wzrosła niemal o połowę.

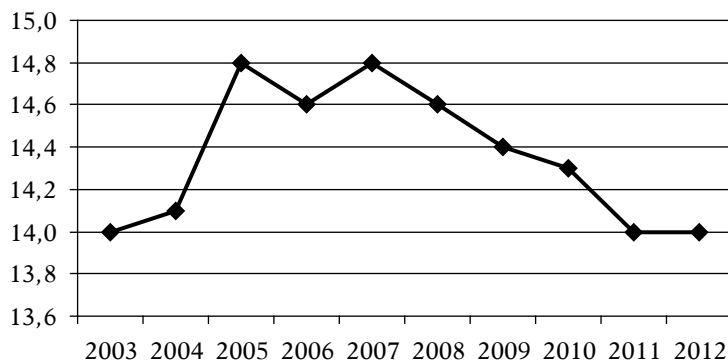
Biorąc z kolei pod uwagę udziały procentowe, należy stwierdzić, że w latach 2003–2007 zaobserwowano niewielki wzrost udziałów procentowych dóbr i usług informacyjnych w wydatkach ogółem gospodarstw domowych, potwierdzany również od 1999 r. we wstępnych badaniach autora¹². Natomiast po 2007 r.

¹⁰ Kryterium selekcji był dostęp do kompletnych i porównywalnych danych.

¹¹ Liczba gospodarstw domowych uczestniczących w kolejnych badaniach była następująca: 32 292 (2003), 32 054 (2004), 34 569 (2005), 37 282 (2006), 37 121 (2007), 37 107 (2008), 37 031 (2009), 37 189 (2010), 37 099 (2011), 37 129 (2012) i 37 181 (2013).

¹² D.T. Dziuba, op.cit.

jest stwierdzany systematyczny, łagodny spadek udziałów procentowych. Dane zilustrowano na rysunku 1.

Rysunek 1. Udział sfery informacyjnej w przeciętnych miesięcznych wydatkach ogółem gospodarstw domowych w latach 2003–2012

Źródło: opracowanie własne.

Analizowane dane dotyczą pomiaru wydatków informacyjnych przeciętnie przypadających na gospodarstwo domowe. Nie wszystkie gospodarstwa domowe i nie wszystkie osoby w tych gospodarstwach wydają swoje środki budżetowe (w danym miesiącu) na zakup takich dóbr/usług, jak np. kupno komputerów i akcesoriów, oprogramowania, telewizorów, książek, czasopism, na realizację usług ubezpieczeniowych, bankowych, administracyjnych, internetowych itp.

6. Dobra i usługi informacyjne a inne wydatki gospodarstw domowych

Rozpatrzmy strukturę wydatków gospodarstw domowych. W tabeli 3 zestawiono udziały procentowe wydatków w wybranych czterech działach (tych o najwyższych wartościach) i pozostałych, zagregowanych grupowaniach.

Biorąc pod uwagę grupowania klasyfikacji COICOP/HBS, należy stwierdzić, że największy udział w wydatkach ogółem cały czas mają wydatki na żywność i wyroby bezalkoholowe. W 2003 r. było to ponad 28% wydatków ogółem, w 2007 r. niemal 27%, zaś w latach 2011 i 2012 ponad jedna czwarta.

Z perspektywy czasowej jest zauważalna tendencja do sukcesywnego zmniejszania przeciętnych udziałów wydatków na tę kategorię, choć ich udział przekracza

25% wydatków ogółem. Polska wciąż należy do grupy krajów o wysokim udziale wydatków na żywność w wydatkach ogółem gospodarstw domowych.

Tabela 3. Struktura wydatków gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004–2013 (w %)

Lata	Ogółem	Żywność i napoje bezalkoholowe	Użytkowanie mieszkania i nośniki energii	Dobra i usługi informacyjne	Transport	Wydatki pozostałe*
2003	100	28,4	20,7	14,0	8,8	28,1
2004	100	28,2	20,4	14,1	9,1	28,2
2005	100	26,9	20,3	14,8	9,2	28,2
2006	100	27,3	19,9	14,6	8,8	29,4
2007	100	26,7	18,5	14,8	9,3	30,7
2008	100	25,6	19,0	14,6	10,1	30,7
2009	100	25,1	19,7	14,4	9,7	31,1
2010	100	24,9	20,2	14,3	9,6	31,0
2011	100	25,1	20,8	14,0	9,6	30,5
2012	100	25,2	20,5	14,0	9,9	30,4

* dane szacunkowe, jako różnica wynikowa

Źródło: opracowanie własne.

Na użytkowanie mieszkania i nośniki energii gospodarstwa domowe ponosiły niemal piątą część wydatków: od 18,5% (w 2007 r.) do 20,5% (2012 r.). W badanym okresie udział ten podlegał kilkakrotnie wahaniom, przy czym od 2007 r. jest obserwowany niewielki wzrost w tej kategorii wydatków.

Trzecie według kryterium wartości stanowiły wydatki na dobra oraz usługi informacyjne i kształtowały się na poziomie ok. jednej siódmej wydatków ogółem: od 14,8% w 2007 r. do 14,0% w 2008 r. Czwartą grupę stanowiły wydatki na transport, a ich obecny udział jest niższy od 10%.

W łącznych wydatkach na sferę informacyjną istotny udział przypada na rekreację i kulturę (ponad 40%), a niemal jedną trzecią stanowią wydatki na łączność¹³. Obserwowalny w czasie jest malejący udział wydatków na edukację oraz na inne towary i usługi informacyjne. Relatywnie niewielka kwota jest wydawana przez gospodarstwa domowe na edukację, przykładowo średnio miesięcznie było to 29,8 PLN w 2004 r., 31,6 PLN w 2007 r. i 36,5 PLN w 2012 r., choć

¹³ Po 2009 r. jest stwierdzany spadek udziału segmentu „łączność” w wydatkach ogółem z 122,9 PLN (w 2010 r.) do 117,8 PLN (2012).

ta grupa klasyfikacji z założenia nie obejmuje wydatków na pomoce szkolne, książki itp., które są identyfikowane w innych kategoriach wydatków (działu 09).

7. Podsumowanie

Wraz z zaspokajaniem podstawowych potrzeb (np. żywnościowych) gospodarstwa domowe kierują się do potrzeb wyższego rzędu, w tym informacyjnych. Gospodarstwa domowe w Polsce wydają przeciętnie coraz więcej na produkty i usługi związane z telekomunikacją (łącznością), kulturą i rekreacją, edukacją, wybrane usługi medyczne „nasycone informacyjnie” itp. Jednak są to relatywnie **niewielkie kwoty**, zaś udział dóbr i usług informacyjnych w wydatkach ogółem wykazuje obecnie **tendencję spadkową**. Ponadto uzyskane dla Polski wartości (według szacunków autora) są **wyraźnie niższe** od analogicznych wydatków gospodarstw domowych w szeregu krajów wysoko rozwiniętych.

Jak dowiedziono, COICOP/HBS umożliwia wyodrębnienie nowej kategorii wydatków – dóbr i usług informacyjnych. Bazując na zaproponowanej metodzie i wyselekcjonowanym zbiorze danych, wykazano możliwości pomiaru wydatków na szeroko ujmowaną sferę informacyjną i użyteczność zaproponowanego podejścia badawczego. Istotnymi utrudnieniami badawczymi są jednak dostęp do zdezagregowanych danych i zmiany w czasie struktury klasyfikacji.

Z użyciem tej klasyfikacji nie są jednak możliwe szersze badania sfery informacyjnej. O jednym z powodów już wspomniano – wysoce specjalistyczne usługi informacyjne występują w działalności szpitali, ale nie jest możliwe ich wyodrębnienie na podstawie obecnej struktury klasyfikacji COICOP i wydzielanie z dostępnych danych. Wskazane są więc prace nad nowym typem klasyfikacji, tzw. informacyjnej klasyfikacji COICOP, w której punktem wyjścia będą funkcje nadawane poszczególnym towarom i usługom (ich grupom).

Bibliografia

Badania wydatków gospodarstw domowych w Polsce, Główny Urząd Statystyczny (dane za lata 2003–2012).

Dziuba D.T., *Wydatki gospodarstw domowych w Polsce na dobra i usługi informacyjne*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2010, nr 2(46), s. 99–114.

Household Budget Survey 2014. Classifications – codes of goods, services, incomes, prefectures and countries, characteristics of households and dwellings, Hellenic Statistical Authority, Piraeus 2014.

Klasyfikacja COICOP, rozporządzenie Komisji Wspólnot Europejskich z dnia 23 lipca 1999 r. (Dz. Urz. L 214, 13/08/1999 P. 0001-0030).

Metodologia badania budżetów gospodarstw domowych, Główny Urząd Statystyczny, Departament Warunków Życia, Warszawa 2011.

Systemy ważenia w badaniach cen towarów i usług konsumpcyjnych, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013.

* * *

Information goods and services as a category of household expenditure

Summary

In this paper the structure of the *Classification of Individual Consumption by Purpose for Household Budget Surveys* (COICOP/HBS) is analysed and its information components are distinguished. The methodology of classification and categorisation of household expenditure on information goods and services is developed. Based on this methodology, household expenditure on the so called information components in Poland (2003–2012) is evaluated.

Keywords: household expenditure, information goods and services, COICOP/HBS Classification